УДК 39:911.3(161.2:1-87)
JEL: F22, O15

УКРАЇНА — ПОЛЬЩА: ДО ПИТАННЯ СУЧАСНИХ МІГРАЦІЙ УКРАЇНЦІВ ДО ПОЛЬЩІ

Малиновська Олена Анатоліївна,
доктор наук з державного управління

Внаслідок різкого погіршення економічної ситуації в Україні, зубожіння значної частини населення, що зумовлені російською агресією, масштаби трудової міграції за кордон помітно зросли. Зазнав змін її склад: серед працівників-мігрантів збільшилася частка молоді, фахівців; зросла кількість мігрантів – вихідців із Центральної та Східної України.

Основною країною призначення мігрантів наразі є Польща, яка змістила з цієї позиції Росію. Це пояснюється тим, що в Польщі відчувається дефіцит працівників на тлі успішного економічного розвитку та рекордно низького безробіття. Попит на додаткову робочу силу посилюється внаслідок масового виїзду поляків в інші країни ЄС з вищими, ніж у Польщі, заробітками. У країні створено широкі можливості для легального тимчасового працевлаштування іноземців.

Крім трудової, до Польщі зростає навчальна міграція з України. Збільшується чисельність українців, які проживають у сусідній країні постійно.

Міграція українців до Польщі є наразі важливим складником взаємодії двох суспільств, відтак потребує взаємної уваги та двостороннього реагування. Інтересам обох країн відповідає забезпечення організованої та безпечної міграції, належний захист прав мігрантів, їхнє соціальне забезпечення тощо.

Забезпечення культурних та освітніх потреб українців у Польщі, підтримка української діаспори, що зростає чисельно та міцніє організаційно, також можуть бути успішними лише у співпраці з Польською державою.

Спільним інтересам відповідає формування в суспільстві позитивного образу мігранта та міграції, роз'яснення значної ролі міграції для соціально-економічного розвитку обох держав. Це сприятиме збереженню злагоди у суспільстві, унеможливленню виявів ворожості до представників інших народів, дискримінації та ксенофобії.

Для прийняття адекватних управлінських рішень необхідне глибоке розуміння їх об'єкта. Тому вкрай актуальним може бути постійний обмін інформацією, проведення двосторонніх польсько-українських наукових досліджень.

Ключові слова: міжнародна міграція, мігрант, міграційна політика, Україна, Польща.

Malynovska Olena

UKRAINE – POLAND: TO THE ISSUE OF MODERN MIGRATIONS OF UKRAINIANS TO POLAND

As a result of the Russian aggression, sharp deterioration of the economic situation in Ukraine, impoverishment of a large part of the population he extent of labor migration abroad has increased significantly. Its composition changed: the proportion of young people, specialists, and inhabitants of Central and Eastern Ukraine among migrant workers increased.

The main destination country for migrants is Poland, which has moved Russia from this position. This is due to the fact that Poland faces a shortage of workers on the background of successful economic development and record low unemployment. The demand for additional workforce is compounded by the mass exodus of the Poles to other EU countries with higher earnings than in Poland. The country has created a wide range of opportunities for legal temporary employment of foreigners.

In addition to labor, educational migration from Ukraine to Poland is increasing. The number of Ukrainians living in the neighboring country permanently is also increasing.

Migration of Ukrainians to Poland is currently an important component of the interaction between the two societies and, as such, requires mutual attention and bilateral response. The interests of both countries correspond to the provision of organized and safe migration, the proper protection of migrants' rights, their social security etc.

Ensuring the cultural and educational needs of Ukrainians in Poland, the support of the Ukrainian diaspora, which is growing numerically and organizationally, can also be successful only in cooperation with the Polish state.

The formation of a positive image of the migrant and migration in the society, explanation of the significant role of migration for the social and economic development of both states is in the common interest. This will contribute to preserving the harmony in society, to make it impossible to show hostility to representatives of other peoples, discrimination and xenophobia.

In order to make adequate managerial decisions, a deep understanding of their object is required. Therefore, the permanent exchange of information, conducting of bilateral Polish-Ukrainian scientific research can be extremely relevant.

Keywords: international migration, migrant, migration policy, Ukraine, Poland.

Постановка проблеми та аналіз останніх наукових публікацій. Впродовж усього періоду незалежності України співпраця з Польщею відігравала для реалізації євроінтеграційних прагнень нашої держави величезне значення. Попри певні загострення відносин на тлі різнотлумачень трагічних подій спільної історії сусідня країна залишається чи не найпріоритетнішим партнером України.

Різні аспекти українсько-польських взаємин неодноразово аналізувалися українськими науковцями. Предметом досліджень була військово-політична, соціально-економічна, прикордонна співпраця (М. Янків, О. Митрофанова, Л. Алексієвець, В. Гевко, Г. Зеленько на ін.). У найновіших публікаціях усе більше уваги приділяється посиленню суспільних контактів (А. Гетьманчук). Разом з тим меншою мірою у

дослідженнях ідеться про такий канал взаємодії, як міграція між Україною та Польщею, яка останніми роками не тільки значно активізувалася, а й набула нових важливих рис. Якщо польські дослідники оперативніше реагували на ці зміни (див., наприклад, публікації М. Ярошевич), то українські науковці приділяли їм менше уваги. Зумовлене міграцією значне розширення безпосередніх людських контактів здатне сприяти взаєморозумінню між народами, проте може призводити й до виникнення різних фобій, ускладнювати відносини між країнами.

Метою цієї статті є аналіз розвитку міграції населення України в напрямку Польщі, проблем, які породжує міграція, що потребують врахування не лише при формуванні міграційних політик сусідніх держав, а й у ширшому суспільно-політичному контексті.

Виклад основного матеріалу. Польща наразі перетворилася для українських мігрантів на основну країну призначення, змістивши з цього місця Росію. Міжнародна мобільність через українсько-польський кордон постійно зростала. Чисельність виїздів українців до Польщі вперше перевищила чисельність виїздів до Росії ще в довоєнному 2013 р. (понад 7 млн осіб) і в наступні роки стрімко збільшилася: у 2017 р. громадяни України відвідали Польщу 10 млн разів (Росію – 4,3 млн).

Разом із збільшенням масштабів посилилася асиметрія транскордонної мобільності на користь українців, які, як і раніше, здійснюють до сусідньої країни приватні, туристичні, паломницькі поїздки, виїжджають для купівлі товарів, проте у значно більших масштабах – з метою працевлаштування та навчання.

«Нова хвиля» міграції до Польщі, як її часом називають, не виникла несподівано, а є результатом багаторічної тенденції переорієнтації міграційного потоку з України із східного (до Росії) на західний (до ЄС) напрямок. На нинішній стан справ, однак, вирішальний вплив справили події останніх років: агресія з боку Росії, різке наростання еміграційних настроїв українців внаслідок стрімкого зубожіння значної частини населення.

Водночас Польща відчуває дефіцит працівників на тлі успішного економічного розвитку та рекордно низького безробіття. Попит на додаткову робочу силу посилюється внаслідок масового виїзду поляків (1,5–2 млн осіб) в інші країни ЄС з вищими, ніж у Польщі, заробітками. За оцінками Асоціації польських підприємців та працедавців, щоб не втратити темпи економічного зростання, у найближчі 20 років країна потребуватиме додатково 5 млн працівників. Однак уже зараз, як свідчать результати дослідження компанії з працевлаштування та консультування *Work Service*, третина польських фірм стикається з проблемами під час добору персоналу, передусім представників робочих професій. Відтак 39 % фірм планують наймати українців. Серед великих підприємств з чисельністю зайнятих понад 250 таких майже половина [1].

Зростанню міграції українців до Польщі, крім економічних, сприяють і політичні чинники, зокрема курс України на євроінтеграцію, набуття українцями можливостей безвізово подорожувати територією ЄС, що значно спрощує та здешевлює пошуки місця праці чи навчання за кордоном. До того ж політика польського уряду та заінтересованість бізнесу також є чинниками постійного розширення можливостей працевлаштування українців у Польщі. Так, на власників біометричних паспортів, які в'їхали по безвізу, було поширено право тимчасово працювати без оформлення дозволу на працевлаштування, а лише згідно із заявою працедавця, зареєстрованою місцевою владою. З 2007 р. така заява була підставою для отримання робочої візи на строк 6 місяців упродовж календарного року для громадян – вихідців із країн Східного партнерства та Росії. Проте нині власники біометричних паспортів можуть самостійно, без посередників, оминаючи візові процедури, шукати роботу вже після приїзду до Польщі. Якщо вони планують виконувати її довше, ніж упродовж 90 днів, що дозволені при безвізовому в'їзді, потрібно звернутися до відділу у справах іноземців та продовжити строк перебування.

З січня 2018 р. набули чинності зміни до польського закону про працевлаштування, згідно з якими вводиться дозвіл на працевлаштування з метою виконання сезонних робіт, чинний 9 місяців. Оформити його простіше, ніж звичайний. Працедавець може працевлаштовувати мігранта вже одразу після подачі необхідних для оформлення дозволу документів, не очікуючи рішення відповідного державного органу [2].

За даними Офісу у справах іноземців Міністерства внутрішніх справ Польщі, у 2014–2015 рр. спостерігалося подвоєння, порівняно з 2013 р., чисельності громадян України, які

зверталися за дозволами на постійне проживання в Польщі. Лише в 2016 р. ця тенденція загальмувалася. Так само стрімко зростала кількість українців, які клопоталися про дозволи на тимчасове проживання. Усього станом на початок 2018 р. в Польщі нараховувалося 145 тис. українців, які мали чинні дозволи на проживання [3] (*табл. 1*).

Таблиця 1. **Кількість документів на проживання громадян України в Польщі, чинних станом на 1 січня 2018 р.**

Тип документа	Кількість документів, *од.*
Дозвіл на постійне проживання	30 000
Дозвіл на тимчасове проживання	110 600
Дозвіл на проживання як довготривалого резидента ЄС (понад 5 років)	3700
Дозвіл на проживання як члена сім'ї громадянина ЄС	192
Статус біженця	88
Додатковий захист	277
Дозвіл на перебування за гуманітарними міркуваннями	380
Захист від вислання	8

Джерело: Офіс у справах іноземців Міністерства внутрішніх справ Республіки Польща (*див.:* https://udsc.gov.pl/en/statystyki/).

Унаслідок війни та агресії РФ значну групу українців у Польщі становлять шукачі притулку, більшість з яких походять із Донецької (47 %), Луганської (24 %) областей та АР Крим (7 %). Якщо в 2013 р. було подано лише 46 відповідних заяв, то в 2015–2016 рр. – по 2,3 тис., у 2016 р. – 1,3 тис., а в 2017 р. – 671. Водночас задоволено цих клопотань небагато. Як засвідчують дані *табл. 1*, на основі гуманітарного права в Польщі проживають лише 753 українці (біженці, користувачі додаткового захисту, дозволу на перебування за гуманітарними міркуваннями та захисту від вислання).

Хоча польські посадовці мотивували свою відмову від розміщення в країні біженців з Близького Сходу тим, що вони вже прийняли мільйон біженців війни з України, насправді українці в Польщі аж ніяк не шукачі міжнародної допомоги, а працівники, необхідні економіці. Іноземець може працювати в країні, отримавши дозвіл на працевлаштування від Міністерства сім'ї, праці та соціальної політики. Проте з 2007 р., як уже зазначалося, існує порядок, за яким для тимчасового працевлаштування до 6 місяців упродовж календарного року оформлювати такий дозвіл не потрібно, – достатньо лише заяви працедавця. Серед трудових мігрантів, які прибували до Польщі в 2017 р. на цій підставі, більшість становили громадяни України – 96 % (*табл. 2*).

Таблиця 2. **Кількість зареєстрованих заяв працедавців про намір працевлаштувати іноземця в 2012–2017 рр.,** *од.*

Рік	Усього заяв	Заяви щодо українців
2012	243 736	223 671
2014	387 398	372 946
2015	782 222	762 700
2016	13 141 127	1 262 845
2017	1 824 464	1 714 891

Джерело: Міністерство сім'ї, праці та соціальної політики Республіки Польща (*див.:* https://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki/).

Якщо в 2012 р. було зареєстровано 223,7 тис. заяв щодо найму українців, то в 2017 р. – 1,7 млн, або майже у 8 разів більше. Проте це не означає, що понад півтора мільйона українців працюють у Польщі. По-перше, йдеться про короткострокову роботу. По-друге, невідомо, скільки із заявлених працівників дійсно працевлаштувалися. Не виключено, що частина з них так і не прибули до Польщі, а частина працевлаштувалися в іншого працедавця, який теж зареєстрував відповідну заяву, тобто заява щодо одного й того самого працівника була врахована двічі. Є також свідчення про те, що, отримавши польську робочу візу, деякі українці прямували в інші країни ЄС, зокрема в Швецію, Німеччину та ін., де заробітки в рази вищі, ніж у Польщі.

Із січня 2018 р. працедавець, який подав заяву про працевлаштування іноземця, повинен повідомити відповідні державні органи про його прибуття на роботу. Упродовж I кварталу 2018 р. було подано близько 240 тис. заяв щодо працевлаштування громадян України, проте приступили до роботи лише 72 тис. осіб, менше третини [4]. Тому дійсну чисельність українців на заробітках у Польщі визначити складно. За оцінками Національного банку Польщі, їхня одномоментна присутність становить приблизно 500 тис. осіб. Ураховуючи тих, хто постійно або відносно тривало проживають у Польщі,

у польській економіці задіяно до 770 тис. громадян України [5].

Крім трудової, значно активізувалася навчальна міграція українців до Польщі. Останнім часом Польща докладає багато зусиль для розвитку системи надання освітніх послуг іноземцям. З одного боку, це вигідний бізнес, з іншого – засіб збереження й розвитку системи вищої освіти в умовах, коли внаслідок демографічної кризи та виїзду молоді за кордон країна потерпає від дефіциту абітурієнтів та студентів. Зауважимо, що освіта іноземців є важливим шляхом поповнення трудових та інтелектуальних ресурсів країни. Відповідно до законодавства, яке набуло чинності 2014 р., іноземці – випускники польських навчальних закладів після завершення навчання отримали можливість упродовж року залишатися в країні для пошуків роботи.

Війна та криза в Україні мали очевидний вплив на прагнення української молоді навчатись у сусідній державі. Якщо в 2005 р. українці становили менше п'ятої частини всіх іноземних студентів, які здобували освіту в Польщі, то в 2016 р. – понад половину. Стрімке зростання чисельності студентів з інших країн у польських вищих навчальних закладах (у 6,5 раза після 2005 р.) відбувається передусім завдяки збільшенню кількості студентів-українців, яких у 2016/2017 навчальному році нараховувалося 35,6 тис., або майже у 18 разів більше, порівняно з 2005/2006 навчальним роком (*табл. 3*). Така динаміка спостерігається на фоні загального зменшення чисельності польського студентства: якщо в 2005 р. на 19 тис. населення країни припадало 508 студентів, у 2010 р. – 471, то в 2015 р. – лише 365 [6].

Наростання масштабів міграції українців до Польщі відбулося за рахунок залучення нових контингентів українського населення. Раніше склад трудових мігрантів був відносно сталим – це переважно люди, які впродовж років їздили на заробітки. Як засвідчило дослідження, проведене науковцями Варшавського університету на замовлення Національного банку Польщі, трудові мігранти, які вперше прибули в Польщу до 2013 р., у середньому 9 разів працювали в країні, приїжджаючи двічі-тричі в рік. Проте нині понад 40 % трудових мігрантів з України – це громадяни, які до 2014 р. в Польщі не працювали [5].

Зазнали змін деякі суттєві характеристики заробітчан. Якщо традиційно більшість трудових мігрантів рекрутувалися з мешканців Західної України, а східняків було трохи більше 6 %, то серед тих, хто після 2014 р. вперше приїхав до Польщі, частка мешканців Східної та Південної України сягнула 28,4 %. Отже, до Польщі тепер частіше прибувають мігранти, які не знають мови, не орієнтуються в польських реаліях. Змінився гендерний склад мігрантів: якщо серед мігрантів, які до 2014 р. вперше прибули до Польщі, чоловіки становили 32,9 %, то нині ця частка зросла до 57,9 %. Нові мігранти суттєво молодші, їхній середній вік – 33 роки. Причини прибуття мігрантів, як і раніше, переважно соціально-економічні (низькі зарплати, безробіття), проте політичними мотивами керувалися 12,5 % нових мігрантів проти 3,5 % від тих, хто вперше приїхав до Польщі до 2014 р. [5].

Зазнала змін і структура зайнятості українців. Частка зайнятих у домогосподарствах зменшилася, поряд із найпростішими роботами (прибирання) українці все частіше надають послуги

Таблиця 3. **Чисельність іноземних студентів, у т. ч. громадян України, які навчались у Польщі в 2005/2006 – 2016/2017 навчальних роках,** *осіб*

Навчальний рік	Іноземні студенти, усього	Громадяни України, усього	Включно		
			жінки	студенти першого року навчання	випускники
2005/2006	10 092	1989	1305	461	345
2010/2011	21 474	4879	3030	1764	628
2011/2012	24 253	6321	3822	2031	815
2012/2013	29 172	9747	5861	4067	1210
2013/2014	35 983	15 123	9120	6495	1641
2014/2015	46 101	23 392	13 639	9364	2163
2015/2016	53 119	30 589	16 938	10 905	3380
2016/2017	65 793	35 584	19 461	11 108	4526

Джерело: Центральний статистичний офіс Польщі (*див.:* http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/).

із догляду за людьми похилого віку, дітьми або тяжко хворими. Якщо в 2010 р., за даними Міністерства у справах сім'ї, праці та соціальної політики, найбільше українців, щодо тимчасового найму яких робили заяви польські працедавці, працювали в сільському господарстві – 61%, то в 2017 р. ця частка становила 17,7 %. Натомість зросла зайнятість у будівництві та промисловості [7]. Тобто українська робоча сила все ширше залучається до різних секторів економіки Польщі. Урізноманітнюються також і ареали її розміщення. У 2013 р. 56 % українських мігрантів були сконцентровані в столичному регіоні, нині в Мазовецькому воєводстві працюють менше третини з них.

Варто зазначити також, що все частіше українці працевлаштовуються на робочі місця, які потребують певної освіти та фахових навичок. За даними опитування *Work Service*, про яке йшлося вище, 28 % польських фірм потребують працівників середньої ланки, тобто таких, які фізичною працею не займаються. Наразі в науковій і технічній сферах працюють 28 тис. українських мігрантів [7].

Завдяки українцям економіка Польщі задовольняє попит у робочій силі, а Україна отримує учетверо вищі, ніж заробітна плата в Україні, заробітки мігрантів, які вони надсилають своїм сім'ям на Батьківщину. За підрахунками Національного банку Польщі, сумарний заробіток українців у Польщі в 2016 р. становив 12,6 млрд злотих проти 3,6 млрд в 2013 р. Сума переказів в Україну сягнула 8,1 млрд злотих (2,22 млрд дол. США), або в 2,5 раза більше ніж у 2013 р. Ці кошти відіграють важливу роль соціального амортизатора, є чинником протидії бідності численних українських домогосподарств. Варто зазначити, що на фоні високого попиту на працю українців, а також у відповідь на запровадження безвізового режиму, що спричинило занепокоєння польських працедавців щодо евентуального відпливу українських заробітчан до інших країн ЄС з вищим рівнем оплати праці, рівень заробітної плати українців у Польщі зріс на третину [8].

Однак із виїздом частини населення до Польщі для України пов'язані й суттєві втрати, особливо коли йдеться про міграцію молоді, фахівців. Украй тривожним є той факт, що, як свідчать соціологічні дані, 36,6 % українських студентів прагнуть після завершення навчання працевлаштуватися в Польщі, ще 22 % планують емігрувати до іншої країни, тоді як повернутися в Україну хочуть лише 2,4 % [5].

Становище українських заробітчан у Польщі не завжди є безпроблемним. Актуальними залишаються питання нелегального працевлаштування, порушення трудових прав. Упродовж 2016 р. польська Державна інспекція праці здійснила 4,2 тис. перевірок працевлаштування іноземців. Серед виявлених порушників українці становили 84 % [9]. Усього, за різними оцінками, у Польщі нелегально працюють від 70 до 270 тис. українців [10].

Не завжди права мігрантів гарантує й легальне працевлаштування. За офіційними даними, 32 % заяв про тимчасове працевлаштування іноземців у 2016 р. передбачали укладення не трудових, а цивільно-правових угод, за якими соціальне та медичне страхування відсутнє [11]; заробітна плата може бути нижче від встановленого в країні мінімального рівня, а штрафи – перевищувати її величину; на працівника покладаються робочі витрати (спецодяг, інструмент); трудового мігранта можна звільнити в будь-який момент, а про звільнення за власним бажанням потрібно попередити не менше ніж за три місяці або заплатити великий штраф. Зауважимо, що польська інспекція праці цивільно-правовими угодами не займається [12].

Наприкінці 2016 р. з метою захисту власних прав створено міжгалузеву профспілку українських працівників у Польщі, а в лютому 2017 р. її члени – будівельники, ошукані працедавцем, організували страйк, який можна вважати першим успішним страйком українських працівників у Європі [13]. Власну асоціацію створили також українські студенти. Процес самоорганізації українців у Польщі набирає обертів.

Масове прибуття українців по-різному сприймається польським суспільством. За даними опитування 2016 р., 63 % поляків вважають, що українці корисні для польської економіки. Водночас практично стільки ж опитаних переконані, що уряд має обмежити приплив мігрантів зі Сходу [14]. Польські робітники звинувачують українців у тому, що вони відбирають їхні робочі місця, згодні працювати за менші гроші, а це спричиняє стагнацію рівня заробітної плати. Свою стурбованість ситуацією висловлюють профспілки. Частина населення бачить в українцях, їхній мові, спробах організувати культурне і громадське життя загрозу польскості. Почастішали випадки образ, невмотивованих фізичних нападів на українців [15].

ВИСНОВКИ

Міграція українців до Польщі на сьогодні є важливим складником взаємодії двох суспільств і потребує взаємної уваги і двостороннього реагування. Спільні дії можуть бути успішними за низкою напрямів. Наприклад, оскільки обидві сторони зацікавлені у забезпеченні організованої та безпечної міграції, результативною може бути співпраця державних та місцевих органів влади сусідніх країн, спрямована на забезпечення легального працевлаштування українців у Польщі. Її спектр може бути доволі широким: від обміну інформацією до спільного контролю за посередництвом у міжнародному працевлаштуванні, безпосередньої взаємодії служб зайнятості, приватних агенцій із працевлаштування суміжних територій у спрямуванні українських працівників до Польщі.

Зважаючи на масовість української міграції, украй важливою вбачається спільна робота із забезпечення належного соціального захисту мігрантів, яка має включати їхнє інформування про необхідність участі в системі соціального страхування, а також розробку й реалізацію відповідних міждержавних домовленостей.

Забезпечення культурних та освітніх потреб українців у Польщі, підтримка української діаспори, що зростає чисельно і міцніє організаційно, також можуть бути успішними лише у співпраці з Польською державою.

Спільним інтересам відповідає формування в суспільстві позитивного образу мігранта та міграції, роз'яснення значної ролі міграції для соціально-економічного розвитку обох держав. Це сприятиме збереженню злагоди у суспільстві, унеможливленню виявів ворожості до представників інших народів, дискримінації та ксенофобії.

Для прийняття адекватних управлінських рішень необхідне глибоке розуміння їх об'єкта. Тому вкрай актуальним може бути постійний обмін інформацією, проведення двосторонніх польсько-українських наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Тотальна криза робочих рук: польський ринок праці потребує українців [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://svitua.com.ua/news/201702/2506-totalna-kryza-robochyh-ruk-polskyy-rynok-praci-potrebuye
2. Бабакова О. Робота за безвізом та інші несподіванки: як Польща змінює ринок праці для українців [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/06/30/7067876/
3. Raport na temat obywateli Ukrainy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://udsc.gov.pl/wp.../2018/03/UKRAINA-01.03.2018.do
4. Понад 70 % українців у Польщі не працюють на задекларованій роботі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/03/29/7079669/
5. Chmielewska I., Dobroczek G., Puzynkiewicz J. A new wave of Ukrainian migration to Poland [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://financialobserver.eu/poland/a-new-wave-of-ukrainian-migration-to-poland/
6. Szkoly wyzsze i ich finance [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2016-r-,2,13.html
7. Cudzoziemcy pracujący w Polsce – statystyki [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki/
8. Безвиз и заробитчане. Что пишут польские и венгерские СМИ о наплыве украинцев [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://strana.ua/articles/analysis/85355-bezviz-i-zarobitchane-v-polshe-i-vengrii-naplyv-nashih-trudyag.html
9. В Польше изменили правила трудоустройства украинцев [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://strana.ua/news/77689-v-polshe-izmenili-pravila-trudoustrojstva-ukraincev.html
10. В Польше обсуждают последствия введения безвизового режима с Украиной [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://strana.ua/news/74892-polsha-zastyla-v-ozhidanii-zapuska-bezvizovogo-rezhima-s-ukrainoj.htm
11. Poland: Government concerned about precarious work contracts for foreigners [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/poland-government-concerned-about-precarious-work-contracts-for-foreigners
12. Чаленко А. Панщина: украинские заробитчане в Польше [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://laborunion.org.ua/blog/2017/04/20/panshhyna-ukraynskye-zarobytchane-v-polshe/

13. У Варшаві українські робітники розпочали страйк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://laborunion.org.ua/blog/2017/04/20/u-varshavi-ukrayinski-robitnyky-rozpochaly-strajk/
14. Ukrainian immigrants are powering Poland's economy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.economist.com/news/europe/21725707-now-poles-worry-visa-free-travel-may-lure-them-rest-eu-ukrainian-immigrants-are
15. Петренко Л. Напади на українців у Польщі. Як національність стає яблуком розбрату між українцями та поляками [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tyzhden.ua/News/198652

References

1. Totalna kryza robochykh ruk: polskyi rynok pratsi potrebuie ukraintsiv [Total crisis of working hands: the Polish labor market needs Ukrainians]. (n.d.). *svitua.com.ua*. Retrieved from http://svitua.com.ua/news/201702/2506-totalna-kryza-robochyh-ruk-polskyy-rynok-praci-potrebuye [in Ukrainian].
2. Babakova, O. (2017). Robota za bezvizom ta inshi nespodivanky: yak Polshcha zminiuie rynok pratsi dlia ukraintsiv [Work on a visa-free travel and other surprises: how Poland changes the labor market for Ukrainians]. *www.eurointegration.com.ua*. Retrieved from http://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/06/30/7067876/ [in Ukrainian].
3. Raport na temat obywateli Ukrainy [Report on the citizens of Ukraine]. (2018). *udsc.gov.pl*. Retrieved from https://udsc.gov.pl/wp.../2018/03/UKRAINA-01.03.2018.do [in Polish].
4. Ponad 70 % ukraintsiv u Polshchi ne pratsiuiut na zadeklarovanii roboti [More than 70 % of Ukrainians in Poland do not work at the declared job]. (2018). *eurointegration.com.ua*. Retrieved from https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/03/29/7079669/ [in Ukrainian].
5. Chmielewska, I., Dobroczek, G., & Puzynkiewicz, J. A new wave of Ukrainian migration to Poland. (n.d.). *financialobserver.eu*. Retrieved from https://financialobserver.eu/poland/a-new-wave-of-ukrainian-migration-to-poland/ [in English].
6. Szkoly wyzsze i ich finance [Higher schools and their finance]. (n.d.). *stat.gov.pl*. Retrieved from http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2016-r-,2,13.html [in Polish].
7. Cudzoziemcy pracujący w Polsce – statystyki [Foreigners who work in Poland – statistics]. (n.d.). *mpips.gov.pl*. Retrieved from https://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki/ [in Polish].
8. Bezviz i zarobitchane. Chto pishut polskiie i vengerskiie SMI o naplyve ukraintsev [Visa-free regime and labour migrants. What do the Polish and Hungarian media write about the influx of Ukrainians]. (n.d.). *strana.ua*. Retrieved from https://strana.ua/articles/analysis/85355-bezviz-i-zarobitchane-v-polshe-i-vengrii-naplyv-nashih-trudyag.html [in Russian].
9. V Polshe izmenili pravila trudoustroistva ukraintsev [In Poland, the rules for the employment of Ukrainians are changed]. (n.d.). *strana.ua*. Retrieved from https://strana.ua/news/77689-v-polshe-izmenili-pravila-trudoustrojstva-ukraincev.html [in Russian].
10. V Polshe obsuzhdaiut posledstviia vvedeniia bezvizovogo rezhima s Ukrainoy [Poland discusses consequences of visa-free regime with Ukraine]. (n.d.). *strana.ua*. Retrieved from https://strana.ua/news/74892-polsha-zastyla-v-ozhidanii-zapuska-bezvizovogo-rezhima-s-ukrainoj.htm [in Russian].
11. Poland: Government concerned about precarious work contracts for foreigners. (n.d.). *ec.europa.eu*. Retrieved from https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/poland-government-concerned-about-precarious-work-contracts-for-foreigners [in English].
12. Chalenko, A. (2017). Panshchina: ukrainskiie zarobitchane v Polshe [Serfdom: Ukrainian labour migrants in Poland]. *laborunion.org.ua*. Retrieved from http://laborunion.org.ua/blog/2017/04/20/panshhyna-ukraynskye-zarobytchane-v-polshe/ [in Russian].
13. U Varshavi ukrainski robitnyky rozpochaly straik [In Warsaw, Ukrainian workers started a strike]. (2017, Apr. 20). *laborunion.org.ua*. Retrieved from http://laborunion.org.ua/blog/2017/04/20/u-varshavi-ukrayinski-robitnyky-rozpochaly-strajk/ [in Ukrainian].
14. Ukrainian immigrants are powering Poland's economy. (n.d.). *economist.com*. Retrieved from https://www.economist.com/news/europe/21725707-now-poles-worry-visa-free-travel-may-lure-them-rest-eu-ukrainian-immigrants-are [in English].
15. Petrenko, L. Napady na ukraintsiv u Polshchi. Yak natsionalnist staie yablukom rozbratu mizh ukraintsiamy ta poliakamy [Attacks on Ukrainians in Poland. As nationality becomes an apple of discord among Ukrainians and Poles]. (n.d.). *tyzhden.ua*. Retrieved from http://tyzhden.ua/News/198652 [in Ukrainian].